

Inzichten en lessen uit anderhalf jaar particuliere opvang van Oekraïense ontheemden

Inhoud

1	Particuliere opvang van Oekraïense ontheemden	3
2	Inzichten over particuliere opvang	5
	2.1. Diverse vormen van opvang van vluchtelingen bij particulieren	5
	2.2. Voordelen en risico's van particuliere opvang	7
3	Uitgelicht: Vijf initiatieven van particuliere opvang	9
	3.1. Bronckhorst: goede communicatie en afspraken tussen partijen belangrijk	9
	3.2. NuTwente: een verhaal over een regionale aanpak en saamhorigheid	13
	3.3. Nunspeet: Kerkgemeenschap neemt initiatief, gemeente haakt aan	16
	3.4. Particuliere Opvang in Rotterdam: wat doet de gemeente?	19
	3.5. Kampen: Kerken nemen initiatief en werken daarna samen met gemeente	22
4	Lessen over samenwerking bij opvang door particulieren	26

1 Particuliere opvang van Oekraïense ontheemden¹

Er waren begin november 2023 ca. 102.870 geregistreerde ontheemden uit Oekraïne ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP).² Ruim 80% wordt opgevangen in de Gemeentelijke Opvang Oekraïners (GOO); de overige worden particulier opgevangen of hebben zelfstandig onderdak gevonden. Hoewel het aantal Oekraïense ontheemden dat wordt opgevangen bij particulieren inmiddels afneemt,³ is deze vorm van opvang onmisbaar gebleken bij het realiseren van voldoende opvangcapaciteit voor hen. Opvang door of bij particulieren is voor het gasthuishouden én voor de gast vaak een bijzondere ervaring. Dat blijkt ook uit het portret van een gastgezin en een gast dat in deze publicatie is opgenomen (zie p. 4) Daarin vertellen zij elk vanuit hun perspectief over hun ervaringen.

Particuliere opvang is in eerste instantie een zaak van particulieren. Maar we zien dat ook andere personen en organisaties betrokken zijn: maatschap-

- 1 Deze mensen vallen onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming die door de Europese Unie is vastgesteld. We verwijzen naar Oekraïners die onder deze regeling vallen, als Oekraïense ontheemden.
- 2 Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland, geraadpleegd 17 november 2023, [Opvang vluchtelingen uit Oekraïne | Rijksoverheid.nl](#)
- 3 Van der Burgh, E. (2023 29 augustus). [Verzamelbrief Opvang Oekraïne](#). Directoraat-Generaal Migratie

pelijke organisaties en vrijwilligers(organisaties) die zich over de praktische ondersteuning van het gasthuishouden én de gast(en) ontfermen. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor voorzieningen op het terrein van bijvoorbeeld onderwijs en medische zorg voor Oekraïense ontheemden.

In dit document brengen we ervaringen met particuliere opvang van Oekraïense ontheemden in beeld. Allereerst hebben we een deskreview van verschillende studies gedaan, alsook een inventarisatie van verschillende particuliere opvanginitiatieven in Nederland. Op basis van de inventarisatie hebben we vijf verschillende particuliere opvanginitiatieven van Oekraïense ontheemden geselecteerd. Deze opvanginitiatieven vinden plaats in Bronckhorst, Kampen Nunspeet, Rotterdam en Twente. Met betrokkenen bij deze initiatieven hebben we tussen medio april en begin juni 2023 interviews gehouden.

We hebben op basis van de interviews de verschillende opvanginitiatieven beschreven en lessen getrokken uit hun ervaringen. De nadruk ligt op de lessen met betrekking tot (randvoorwaarden voor) succesvolle samenwerking tussen particulieren, burgerinitiatieven, maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties en de gemeente bij de particuliere opvang.

Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) wil met dit document particulieren, maatschappelijke en vrijwilligersorganisaties en gemeenten handvatten en tips bieden voor toekomstige (nieuwe) particuliere

opvangarrangementen. Dit om de samenwerking tussen de organisaties succesvol te laten verlopen.

In het volgend hoofdstuk staan we eerst stil bij verschillende vormen van particuliere opvang. Daarna brengen we voordelen en risico's van opvang door particulieren in beeld. In hoofdstuk 3 hebben we vijf verschillende particuliere opvanginitiatieven beschreven. En in hoofdstuk 4 bespreken we welke lessen te trekken zijn als het gaat om samenwerken bij particuliere opvang in diverse lokale contexten. We geven hierbij concrete tips voor (toekomstige) samenwerking rondom de particuliere opvang van vluchtelingen in Nederland.

Nieuwe burens : Ervaringen van een gasthuishouden en een gast⁴

Hilde en Berry uit Nunspeet hebben een soort bakhuisje dat aan hun woning vastzit. Als je dat opknapt, wordt het een leuk huis waar een ouder wordend familielid zou kunnen wonen. Een bericht op Facebook waarin onderdak voor Oekraïners wordt gevraagd, trekt Hilde's aandacht: 'Wat als het bakhuisje nu eens...?' Ze bespreekt het idee met haar man en haar kinderen. Berry weet één ding zeker: het gaat alleen lukken als ze deze mensen gaan beschouwen als hun nieuwe burens met het bakhuisje als privé domein van deze Oekraïense ontheemden.. Het gezin maakt het onderkomen in rap tempo klaar voor gebruik.

Een paar dagen later staan de Oekraïense Halyna, haar zoon en tante voor de deur. Hilde en Berry doen er alles aan om de gasten op weg te helpen bij hun eerste weken in Nederland. Anderhalf jaar later blikken we terug met Hilde, Berry en Halyna.

Halyna is een dertiger en moeder van twee kinderen en welbespraakt. Ze runt in Oekraïne een eigen webshop. Ze is 'heel blij' met Hilde en Berry:

'Hilde heeft mij bij alles geholpen. Van het regelen van fietsen tot het verzorgen van mijn ziek kind. Daarnaast heeft ze mij geholpen bij het leren van de Nederlandse taal en daarmee met mijn integratie in Nederland.'

Het gastvrije koppel vindt helpen gewoon logisch. Eénmaal in de week hebben ze aan de keukentafel een gesprek met Halyna, tante en haar zoon. Dan kan alles besproken worden. Ze schieten waar nodig de kosten voor Halyna voor o.a. levensonderhoud en bellen niet zo vaak de lokale organisatie die Oekraïense ontheemden helpt bij het vinden van onderdak, 'Nunspeet biedt Onderdak' (NBO), om steun of hulp. Hoewel alles goed gaat en beide partijen tevreden zijn met elkaar, zit Berry dwars dat het zo moeilijk is voor Halyna om een baan te vinden vanwege haar gebrekkig Nederlands.

Na 8 maanden kwamen de echtgenoot van Halyna samen met haar oom naar Nederland en namen ook zij hun intrek in het bakhuisje. Een maand later vertrokken tante en echtgenoot naar een chalet in het vakantiepark. Halyna en haar gezin niet. Zij wilden veel liever blijven in het bakhuis.

⁴ De namen in deze box zijn omwille van privacy gefungeerd. De echte namen zijn bij de auteurs bekend.

2 Inzichten over particuliere opvang

Hieronder staan we eerst stil bij verschillende vormen van particuliere opvang. Daarna brengen we de voordelen én de risico's van particuliere opvang in beeld.

2.1. Diverse vormen van opvang van vluchtelingen bij particulieren

Opvang van vluchtelingen bij particulieren is geen nieuw verschijnsel. Door de jaren heen zijn diverse groepen mensen opgevangen door en bij mensen thuis. Als we bijvoorbeeld kijken naar Rotterdam, dan zien we dat sinds 1914 diverse groepen vluchtelingen in deze stad zijn opgevangen. Het Stadsarchief Rotterdam bracht dit recentelijk in beeld. Zo werden tijdens de Eerste Wereldoorlog Belgen opgevangen, en later Rotterdamse slachtoffers van het Duitse bombardement, slachtoffers van de Watersnoodramp in 1953, Bosniërs uit voormalig-Joegoslavië en meer recentelijk Oekraïense ontheemden. Daarnaast bestaat de landelijke [COA - Logeerregeling](#). Deze regeling maakt het mogelijk dat statushouders die in afwachting zijn van het beschikbaar komen van hun woning, tijdelijk kunnen verblijven bij een gasthuishouden. De organisatie Takecarebnb voert deze regeling uit. Sinds de start van Takecarebnb in 2015 hebben bijna 1.500 statushouders bij gastgezinnen gelogeerd.⁵

5 Gruijter, M. de, Compagner, M., Yohannes, R., Whittaker, M. (2023). [Sneller meedoen door logeren via Takecarebnb](#). De bijdrage van het logeren in gastgezinnen aan de participatie en integratie van statushouders in de Nederlandse samenleving. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Er zijn diverse vormen van particuliere opvang, bijvoorbeeld in Nederland wonende Oekraïners die familie/vrienden opvangen en Nederlandse gastgezinnen die Oekraïense ontheemden opnemen in hun eigen huishouden, of extra woonruimte (bijvoorbeeld een stacaravan of vakantiehuis) ter beschikking stellen. Ook is er georganiseerde particuliere opvang, bijvoorbeeld via de kerk, of een daartoe in het leven geroepen lokale of regionale stichting. Bovendien is met financiering van het ministerie van Justitie en Veiligheid het samenwerkingsverband Refugeehome.nl tot stand gekomen – zie de box hieronder. Hierin werken het Rode Kruis, het Leger des Heils, VluchtelingenWerk Nederland en Takecarebnb samen. Zij informeren onder andere gasthuishouders en koppelen gasthuishouders en ontheemden aan elkaar.

Er is kortom een diversiteit aan gasthuishouders en opvangvoorzieningen. Ook het *aantal* gasten dat in een gasthuishouden wordt opgevangen varieert. Tot slot is ook de *duur* van de opvang bij particulieren heel divers. Onderzoek onder gasthuishouders en gasten in Rotterdam liet zien dat de gasthuishouders in het voorjaar van 2023 vaak al bijna een jaar opvang boden⁶. Bij gasthuishouders die via Refugeehome.nl een of meerdere ontheemden opvangen, is de afspraak dat de opvang in principe drie maanden duurt en dat dit eventueel kan worden verlengd als beide partijen dit wensen. De opvangduur is dan doorgaans korter.

6 Kool, T.A., Compagner, M., Gruijter, M. de, & Omelianuk, A. (2023). [Particuliere opvang Oekraïense ontheemden in Rotterdam](#). Onderzoeksrapport over de ervaringen van gasthuishouders en Oekraïense gasten. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

RefugeeHomeNL

RefugeeHomeNL is een samenwerkingsverband tussen het Rode Kruis, het Leger des Heils, VluchtelingenWerk Nederland en Takecarebnb, en wordt gefinancierd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. RefugeeHomeNL is na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne opgericht om de particuliere opvang van vluchtelingen uit Oekraïne in Nederlandse gastgezinnen te coördineren en te begeleiden. Sinds de start van [Refugeehome.nl](https://www.rhnl.nl) kwamen er 1726 samenwoningen tot stand waarbij 2468 Oekraïners betrokken zijn. Hoewel het samenwerkingsinitiatief RefugeeHomeNL per december 2023 stopgezet wordt, zullen er naar verwachting 250 gasthuishoudens doorgaan.

Zorgvuldigheid voorop

Binnen RefugeeHomeNL hebben de samenwerkende organisaties elk een eigen rol die aansluit bij hun expertise en waarbij zorgvuldigheid voorop staat. Takecarebnb beheert de inschrijvingen en voert een screeningsgesprek met de gastgezinnen. Geschikte en beschikbare gastgezinnen worden uitgenodigd een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) aan te vragen om hun aanmelding te voltooien.

Het Nederlandse Rode Kruis voert een intakegesprek met de ontheemden. Op basis van de screening en intake maakt het systeem van Takecarebnb een match tussen ontheemde en gastgezin. Het Nederlandse Rode Kruis organiseert en begeleidt de kennismaking tussen ontheemde en gastgezin, waarna het samenwonen voor de duur van 3 maanden start of een nieuwe kennismaking plaatsvindt.

Een vrijwilliger van het Leger des Heils bezoekt ontheemde en gast bij de start van het samenwonen en helpt met het maken van leefregels en afspraken. Tijdens het samenwonen zijn er diverse andere contactmomenten tussen de vrijwilliger en ontheemde en gastgezin, VluchtelingenWerk Nederland heeft bij de start telefonisch contact met de ontheemde en wijst op de diverse mogelijkheden voor informatie en advies.

Particuliere opvang is tijdelijk

Het samenwonen via RefugeeHomeNL wordt aangegaan voor een periode van 3 maanden. RefugeeHomeNL begeleidt ontheemde en gastgezin en biedt informatie en advies als het einde van het samenwonen in zicht komt. In veel gevallen is het samenwonen verlengd, telkens met 3 maanden. Bij het einde van het samenwonen gaat 39% van de ontheemden naar de Gemeentelijke Opvang, 33% vindt een eigen oplossing (zelfstandige woonruimte of andere particuliere opvang), 14% keert terug naar Oekraïne, 6% naar een ander land, 3% wordt herplaatst binnen RefugeeHomeNL en 6% is onbekend.

Toekomst

Op 31 december 2023 eindigt RefugeeHomeNL. Redenen hiervoor zijn de forse daling van het aantal aangemelde gasten en beschikbare gastgezinnen, waardoor het maken van nieuwe matches steeds complexer wordt. Ook is Particuliere Opvang altijd een tijdelijke oplossing en vraagt opvang en huisvesting van ontheemden nu de oorlog voortduurt andere, (semi)permanente oplossingen. RefugeehomeNL heeft een schat aan ervaringen opgedaan en zo goed zicht op factoren die bijdragen aan een succesvolle match en tijdelijk verblijf. De ervaringen en geleerde lessen van RefugeeHomeNL worden gedeeld in het Safe Homes Initiative van de Europese Commissie. Het Ministerie en de vier consortiumpartijen leggen daarnaast hun bevindingen en aanbevelingen vast in een rapportage. De vernieuwde website, www.rhnl.nl blijft tot maart 2024 in ieder geval actief en fungeert als kennisplatform voor Nederlandse gastgezinnen die particuliere opvang aanbieden of overwegen dit te doen.

Bron: Mailwisseling met RefugeeHome NL (oktober 2023) & de website <https://www.rhnl.nl/>

2.2. Voordelen en risico's van particuliere opvang

Gasthuishoudens hebben diverse motieven om Oekraïense ontheemden op te vangen. De concrete aanleiding voor hen is doorgaans dat er dringend behoefte is aan opvangplekken. Dit was zeker bij de komst van relatief grote groepen Oekraïense ontheemden vanaf eind februari 2022 het geval. Dat ook particulieren opvang bieden is dus vanuit een beleidsperspectief een voordeel. Hieronder staan we eerst stil bij de voordelen en risico's vanuit het perspectief van gasten en gasthuishoudens. Daarna staan we stil bij risico's. We doen dit op basis van uitkomsten van diverse onderzoeken. Geïnteresseerden kunnen via de opgenomen links in deze paragraaf meer lezen over de uitkomsten.

Voordelen

Uit onderzoek naar de opvang van statushouders en Oekraïense ontheemden door en bij particulieren blijkt dat gasten en gasthuishoudens zélf ook diverse voordelen ervaren.

Gasten blijken van leden van hun gasthuishouden **praktische informatie en ondersteuning** te krijgen bij contact met de gemeente, het vinden van een geschikte school voor de kinderen, het vinden van werk en het regelen van taallessen. Daarnaast biedt het verblijf van gasten in een gasthuishouden hen de mogelijkheid om **versneld kennis te maken met Nederland en Nederlanders**. Gasten worden vaak opgenomen in het gezin en nemen deel aan gezinsactiviteiten. Ook worden zij door hun gasthuishouden geïntroduceerd bij familieleden, vrienden of buurtgenoten. Dit geeft gasten de gelegenheid om een netwerk op te bouwen. Onderzoek laat bovendien zien dat gasten die zich welkom voelen in een gasthuishouden, meer (zelf)vertrouwen ervaren om zich te oriënteren op hun omgeving. Tot slot kunnen praktische voordelen aanleiding zijn om bij een

gasthuishouden te verblijven, bijvoorbeeld meer 'eigen ruimte', **privacy of rust ervaren** dan in een centrale opvangvoorziening. Ook kan een **gunstige locatie** van het gasthuishouden ten opzichte van de school van de kinderen of een werkgever een voordeel zijn.

Gasthuishoudens op hun beurt willen graag iets praktisch doen voor hun medemens in een kwetsbare situatie. Het openstellen van hun huis en het bieden van (praktische) steun komt aan deze behoefte tegemoet. En niet alleen gasten, maar ook gasthuishoudens ontlenen zingeving en voldoening aan het bijzondere contact tussen mensen die elkaar voorheen nooit ontmoet zouden hebben.

Risico's

Naast ervaren voordelen, zijn er ook risico's rond de opvang door particulieren. Zo kunnen gasten een **gebrek aan privacy** ervaren, zeker als ze met meerdere personen in een ruimte verblijven. En verblijf in een gasthuishouden kan er ook voor zorgen dat het lastig is om contact te krijgen en te onderhouden met landgenoten, terwijl hier wel behoefte aan is. Hierdoor kunnen gasten zich **eenzaam** voelen. Daarnaast kunnen gasten een gevoel van **afhankelijkheid** van het gasthuishouden ervaren, zeker als zij niet werken en het gasthuishouden geen bijdrage aan het huishouden vanuit het leefgeld⁷ van hen wil aannemen. Ook is er een **gebrek aan toezicht** vanuit de gemeente. Oekraïense ontheemden zijn weliswaar vanwege hun registratie bij de gemeente bekend, maar hun opvang speelt zich grotendeels buiten het zicht van de gemeente af. Gasten die verblijven in een ongeschikte opvang bevinden zich door dit

7 Oekraïense ontheemden ontvangen via de gemeente leefgeld voor eten en kleding. Ontheemden die particulier worden opgevangen ontvangen een extra toelage voor wonen.

gebrek aan toezicht in een kwetsbare situatie. Het risico bestaat dat zij **minder goed geïnformeerd** zijn over hun rechten en plichten en niet weten waar zij hun vragen over bijvoorbeeld medische zorg, werk en juridische vraagstukken kunnen stellen. Tegelijkertijd kunnen gasthuishoudens op hun beurt **een gebrek aan privacy en mentale** last ervaren, zeker als de opvang langer duurt dan aanvankelijk gedacht. En voor sommige gasthuishoudens zijn **hogere kosten**, voor bijvoorbeeld energie, moeilijk op te brengen.

Meer lezen?

[De opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam](#)

Onderzoek van het Kennisplatform Inclusief Samenleven naar de ervaringen en uitdagingen van betrokken lokale stakeholders en Oekraïense ontheemden en gastgezinnen in Rotterdam (2022).

[Particuliere opvang van Oekraïense ontheemden in Rotterdam](#)

Onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut en de Opora Foundation onder gasthuishoudens en gasten in Rotterdam (2023).

[Ontvlucht en ontheemd: Oekraïense vluchtelingen in Den Haag](#)

Onderzoek van de Haagse Hogeschool naar de wijze waarop Oekraïense ontheemden in de gemeentelijke en particuliere opvang in Den Haag hun weg vinden in de Haagse samenleving (2023).

[Sneller meedoen door logeren via Takecarebnb](#)

Onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut naar de bijdrage van het logeren van statushouders bij een gasthuishouden op integratie (2023).

[A Dutch community's creative collaboration to host Ukrainian refugees](#)

Een rapportage in de Forced Migration Review over hoe de gemeente, de kerk en maatschappelijke organisaties samen zijn gekomen om Oekraïense ontheemden in Vught op te vangen (2023).

3 Uitgelicht: Vijf initiatieven van particuliere opvang

In dit hoofdstuk beschrijven we vijf verschillende particuliere opvangarrangementen. Het gaat om Oekraïense ontheemden die in gezinnen worden opgevangen, of in een aparte woonruimte, zonder, of met bemiddeling door een kerk of stichting. De initiatieven zijn afkomstig uit achtereenvolgens: Bronckhorst, Twente, Rotterdam, Nunspeet en Kampen.

3.1. Bronckhorst: goede communicatie en afspraken tussen partijen belangrijk

In het Gelderse Bronckhorst zetten betrokken inwoners, direct na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, een stichting op voor particuliere (kleinschalige) opvang van Oekraïners: de Stichting Thuisopvang Bronckhorst & Doetinchem (Stichting TOBD). Dat gebeurt met een compact bestuur, twee coördinatoren en in hun spoor een veelvoud aan vrijwilligers en sympathisanten. Hoe zagen die eerste 3 maanden van de opvang eruit, wat was de rol van VluchtelingenWerk? Hoe gaat de opvang daarna? Een terugblik met de betrokkenen uit Bronckhorst en Doetinchem.

Siert Wieringa is contactpersoon voor de Stichting Thuisopvang Bronckhorst & Doetinchem (TOBD) in Bronckhorst: *‘Een professionele club, waar mensen heel positief op terugkijken’*, aldus de nét gepensioneerde arts bij een internationale noodhulporganisatie. De gemeente onderschrijft zijn bevindingen. Dorothe Hammecher, gemeentelijk projectleider: *‘Dit burgerinitiatief hebben wij omarmd als een cadeau. Er was sprake van crisis, we werden overladen door nieuwe informatie, Europese richtlijnen en landelijke instructies, na de Covid uitbraak een nieuwe samenwerking met de Veiligheidsregio. We ontvingen een overweldigend aanbod van goederen en diensten van inwoners en organisaties waarvan we de credits niet altijd kenden. We openden een mailbox speciaal voor Oekraïne-gerelateerde zaken en deze stroomde overvol. Dat is hartverwarmend en zorgelijk tegelijk, want er zat ook kaf tussen het koren.’*

Voorop stond dat de gemeente onderdak wilde gaan bieden en daar hadden zij geen ervaring mee. Dus geen kennis, geen kaders, geen menskracht. Er moest dus snel en goed gehandeld worden, maar wel verantwoord. De stichting – waarvan de gemeente enkele bestuurders kenden – zagen ze direct als een fijne en verantwoorde manier om eerste opvang bij inwoners thuis te regelen. Van belang is dat van meet af aan duidelijk is wie wat doet. De STOBBD geeft kordaat en direct haar grenzen aan en benadrukt dat ze - van alle denkbare hulp – ‘echt alleen de ópvang’ van de ontheemden zal organiseren én – belangrijk - voor maximaal 3 maanden. Daarna is dus de gemeente aan zet. De gemeente Bronckhorst gaat akkoord en omarmt, na toetsing van de plannen, het initiatief van haar inwoners. Daarbij worden afspraken gemaakt over de zorgvuldige intake en begeleiding van de gastgezinnen, analoog aan de werkwijze van de landelijke organisatie TakecareBNB. De gemeente maakt daarnaast ook twee consulenten vrij en gaat een nieuwe overeenkomst aan met Vluchtelingenwerk voor de maatschappelijke begeleiding van de Oekraïners. Zowel de consulenten

als Vluchtelingenwerk kunnen bieden ondersteuning aan de Oekraïners en aan de gastgezinnen.

Via kerken en ondernemers met zakenrelaties in de Oekraïne zullen 25 gastzinnen, eerst 75 en op het hoogtepunt zelfs 120 ontheemden thuis opvangen via de Stichting TOBD. Uiteindelijk heeft de gemeente, op het hoogtepunt van de particuliere opvang honderdvijftig Oekraïners ondergebracht bij inwoners. En, zoals Hammecher het verwoordt *‘zonder dat er ooit radeloze Oekraïners hier op straat hebben moeten zwerven.’*

Meedoen in Bronckhorst als gasthuishouden

De samenwerking van drie partijen, gemeente, de stichting en VluchtelingenWerk is binnen twee weken een feit. Ieder kent haar eigen taak en stemt activiteiten onderling goed af. Het moet rap én zorgvuldig is daarbij het motto. De stichting plaatst een aanmeldformulier op een website: ‘Meedoen in Bronckhorst’. Wie als gasthuishouden wil ‘meedoen in Bronckhorst’ geeft antwoorden op allerlei vragen over de opvang die zij thuis bieden. Dan volgt een screening door STOBBD. Belangrijk bij die screening: is het een veilige plek, voldoet het aanbod aan de verwachtingen en weet men waar men aan begint? Hammecher legt uit: *‘Die screening is belangrijk, het gaat om de veiligheid van de gasten en het gasthuishouden. We beschouwen het als onze verantwoordelijkheid om daar als gemeente goed op te investeren.’* Al vrij snel werd via TOBD duidelijk welke gastgevers na drie maanden zouden stoppen. De consultants sociaal domein belden vervolgens alle gasthuishoudens om afspraken te maken voor de vervolghuisvesting, om te horen hoe het zoal ging, of er ondersteuning nodig was en met de vraag hoe de opvang er voor de nabije toekomst uit zou zien.

‘De STOBBD pakt haar kerntaak, de matching – en de administratie ervan – voortvarend op. Een flink aantal Oekraïners kennen ondernemers en inwoners van Bronckhorst uit zakelijke contacten met de agrarische sector. Dat is een logisch aanknopingspunt. De Oekraïners vinden hun tijdelijke onderkomen onder andere in de huisjes naast de boerderijen, omgebouwde kantoren of bij hun mensen in huis, op de bovenverdieping. Ook komt de huisvesting in gemeentelijke opvanglocaties (GOO) goed op gang.’

‘Iedereen met een goed hart en genoeg ruimte thuis meldt zich’, vat Liselore Geurts van VluchtelingenWerk samen over hoe het aanbod tot stand komt. Let wel, er komt veel bij kijken en er is veel nog onduidelijk. Om de gasthuishoudens te informeren organiseert de gemeente informatiebijeenkomsten in elk van de vijf groene woonkernen. VluchtelingenWerk is hier vanzelfsprekend bij aanwezig. De betrokken medewerkers van de gemeente zijn altijd telefonisch beschikbaar voor vragen en oplossingen rond gezondheidszorg, financiën en praktische zaken. Verder is er psychosociale hulpverlening of ondersteuning op afroep.

De gemeente richt op een centrale plek een Steunpunt Oekraïne in, samen met het lokale kerkgenootschap. Hier kunnen Oekraïners - op vaste dagen binnenlopen voor ontmoeting en vragen. Geurts, van VluchtelingenWerk houdt er op vaste tijden spreekuur. Kinderen kunnen zich met speelgoed vermaken. Geurts zorgt voor een tolk en taalvrijwilligers die Oekraïens of Russisch spreken. Dat is geen luxe weet ze. *‘Taal is meteen hét struikelblok.’* Een aantal Oekraïners spreekt goed Engels en helpt mee. Na verloop van tijd start het steunpunt met informele -taallessen, door taalvrijwilligers en coaches. De gemeente biedt via het Taalhuis van de bibliotheek een training aan voor de vrijwilligers. Een welzijnsinstelling helpt met de werving. Naast die formele inloop en ontmoet-

tingsplek openen de kerken zogeheten huiskamers voor de Oekraïners. Wieringa is trots op de vele ondernemers, burgers, kerken, en burens die *‘als paddenstoelen uit de grond schieten om te helpen.’*

Praktische zaken en saamhorigheid

Via de nieuwsbrieven in het Oekraïens en Nederlands blijft iedereen op de hoogte. Geurts benadrukt dat de gasthuishoudens de eerste tijd erg druk zijn met het regelen van allemaal praktische zaken voor hun gasten. Van alles is nodig. Een extra fiets, een eigen huisarts, een plek op school, een prepaid belkaart, een bankrekening, vervoer, kleding, boodschappen doen, verzekeringen. Het inschakelen van je eigen netwerk, blijkt voor gastgezinnen en de stichting heel goed te werken. Er gaan hartverwarmende verhalen rond van burens en kennissen die betrokken zijn, fietsen regelen, verjaardagen vieren met hun tijdelijke nieuwe burens.

Wat ook meehelpt is, dat er genoeg leefruimte is in de groene woonkernen. Veel Oekraïense ontheemden zijn met een huisdier gevlucht. Omdat er in de groene woonkernen voldoende leefruimte is, is het meenemen van een huisdier voor veel gastgezinnen geen probleem. Dat is een grote geruststelling. De saamhorigheid krijgt een boost op het platteland. Gasthuishoudens waarderen en steunen elkaar onderling.

Onzekerheid over duur opvang

Een aantal gasthuishoudens ervaart het als een verrijking om iets van een andere cultuur te zien en te leren. Het langere tijd opvangen van mensen nabij of in je huis vraagt wel van iedereen extra inzet en omgaan met verschillende leefstijlen en gewoonten. Niemand weet van tevoren hoelang de oorlog zou gaan duren. Drie maanden is voor een enkeling lang genoeg. Wieringa geeft

aan dat de STOBD niet aarzelde om waar nodig de thuisopvang eerder te doorbreken en nieuwe match te maken. Dat was slechts één keer nodig.

Alle betrokkenen spreken dan ook met veel respect over de kleinschalige opvang door gasthuishoudens. De samenwerking tussen alle betrokkenen organisaties en de gasthuishoudens verloopt goed. Heel belangrijk is om voortdurend contact te hebben, met elkaar. *‘Van belang is dat eenieder zich aan eigen kerntaak houdt,’* aldus Wieringa. *‘Vanuit hoge betrokkenheid kan je wel de neiging hebben om ‘verder te gaan’ dan matchen en regelen van de opvang.’* De onderlinge afstemming tussen alle partijen en het doorgeven van signalen of zorgen is wordt veel genoemd. De AVG-regels rond privacy) maken het ingewikkeld om elkaar over en weer te informeren.

De uitvoering van de leefgeldregeling door de gemeente blijkt ‘een hele uitdaging’, net als elders in het land. De regeling komt relatief laat en lijkt ook niet erg ruim. Dat schuurt wel. De gasten hebben immers intussen wel allerlei zaken nodig. Sommige gasthuishoudens springen ook financieel bij, door kosten uit eigen zak voor te schieten. Dat komt bovenop kosten kleine verbouwingen, onverwachts misgelopen huur van hun Bed&Breakfast, stacaravans, of flink oplopende stookkosten, vanwege de stijgende gasprijs. Dit heeft er in die beginperiode niet toe geleid dat gasthuishoudens afhaakten. Later, bij het intreden van de winter, bleek dat alsnog voor enkele gastgezinnen een struikelblok. De gemeente heeft toen enkele adressen alsnog omgezet naar gemeentelijke opvang.

Belangenbehartigers

Hammecher en haar collega, de coördinator opvang bij in het gemeentehuis, merken dat de gasthuishoudens na verloop van tijd meer en meer *‘als belangen-*

behartiger gaan optreden' en namens hun gast het woord gaan voeren naar de gemeente. Ook de aard van de onderwerpen verandert mee. Er komen meer ingewikkelde vragen, gerelateerd aan werk en werkzoekend zijn, problemen op school, rechten op verstrekkingen, financiën, kinderbijslag.

'Het is een heel natuurlijke ontwikkeling. Goed communiceren is daarbij erg belangrijk, en in gesprek blijven', vinden ze. Bronckhorst heeft twee consultants aangewezen die op dit soort kwesties inspringen, bijvoorbeeld bij problemen op school. Zij leggen ook contact met instanties, bv. de school, om te zorgen dat de gemeente kan ondersteunen indien nodig. Belangrijk is om altijd de menselijke maat proberen te zien, niet te snel willen problematiseren, en juist ook begrip en waardering voor de mens achter het gasthuishouden en gast te hebben.

3 maanden

Na drie maanden nemen acht van de vijfentwintig gasthuishoudens in goed overleg afscheid van de gasten. Deze Oekraïners verhuizen naar locaties van de gemeente. Sommigen keren terug naar Oekraïne. Ruim een jaar na de start, geven nog steeds zeventien gasthuishoudens opvang aan ruim zestig ontheemden. In een enkele situatie heeft de gemeente op een adres de particuliere opvang omgezet naar gemeentelijke opvang en ontvangt de gastgever een gebruiksvergoeding van de gemeente. Het aantal gasthuishoudens neemt wel geleidelijk af terwijl de gemeentelijke opvang uitbreidt. Dit sluit aan bij de landelijke trends. Het steunpunt van VluchtelingenWerk voor de Oekraïners is nog steeds actief, en de gemeente blijft goed bereikbaar en toegankelijk. De belofte van de stichting TOBD om na drie maanden te stoppen bood duidelijkheid naar alle partijen en werkte volgens alle betrokkenen als de spreekwoordelijke stok achter de deur.

3.2. NuTwente: een verhaal over een regionale aanpak en saamhorigheid

Eind februari 2022 wordt Stichting NuTwente opgericht om verder vorm te geven aan de particuliere opvang. Na de Russische invasie van Oekraïne op 24 februari 2022, schieten mensen uit de regio Twente naar de Pools-Oekraïense grenzen om hulp te bieden aan de ontheemden. Niettemin is er geen duidelijk beeld wat dit zou behelzen. Een georganiseerde aanpak ontbreekt. NuTwente springt hier op in. In het voorjaar van 2023 zitten nog ongeveer 230 Oekraïense gasten in de particuliere opvang in regio Twente. We spraken daarom in mei 2023 met bestuursleden van NuTwente en vertegenwoordigers van de veiligheidsregio om inzicht te krijgen in de achtergrond en de visie van dit initiatief. Daarbij springen vooral de volgende elementen eruit: een duurzaam matchmakingsproces en de samenwerking met de veiligheidsregio.

Ontmoet NuTwente

Het zorg dragen voor de naaste burens en er voor elkaar zijn, is iets dat Twentenaren kenmerkt. De lokale gemeenschap wordt dan ook gekenmerkt door het principe van noaberschap, oftewel een netwerk van burens, of noabers, die naar elkaar omkijken.

Niet verrassend, trokken mensen uit Twente na de invasie van Rusland naar de Pools-Oekraïense grenzen om hulp te bieden aan ontheemden. Er was echter nog niet nagedacht over wat het zou inhouden. Omdat er nog een gecoördineerde aanpak vanuit gemeenten ontbrak, wordt Stichting Noaberschap Ukraine-Twente (NuTwente), een vrijwilligersorganisatie, opgericht op 28 februari 2022.

In eerste instantie geeft NuTwente vooral voorlichting aan mensen die overwegen om ontheemden op te vangen. Vanuit dit startpunt is men zich

op drie kernactiviteiten gaan focussen: (1) matchmaking tussen Oekraïners en gasthuishoudens, (2) onderwijsinitiatieven, waarbij NuTwente mede in het taalonderwijs voorzag totdat de betrokken gemeenten het taalonderwijs zelf op gang hadden, en (3) ondersteuning op mentale gezondheid door deskundige vrijwilligers, die via een intakegesprek naar de juiste professionele ondersteuning doorverwijzen.

Duurzame matchmaking

De matchmaking staat centraal in het werk van NuTwente. In de aanloop naar aanmelding als gasthuishouden, zijn er een aantal verplichte stappen. Zo moeten potentiële gasthuishoudens eerst een voorlichtingsbijeenkomst bijwonen voordat het zich kan registreren. Tijdens deze bijeenkomsten ligt de nadruk op mogelijke uitdagingen en obstakels, bijvoorbeeld wegens culturele verschillen die zich kunnen voordoen tijdens de opvang. Potentiële gasthuishoudens krijgen informatie over de Oekraïense cultuur, variërend van huishoudelijke gewoontes tot dieet en religie. Bovendien verstrekt NuTwente informatie over de ondersteuning die zij bieden aan zowel gasten als gasthuishoudens.

‘In eerste instantie zijn we begonnen met voorlichtingen aan mensen die erover na zaten te denken om ontheemden op te vangen. Dat waren bijeenkomsten van 100 tot 200 man, tot onze verbazing, waarbij we vertelden waarom mensen [particuliere opvang] niet moesten doen. Bijvoorbeeld door oorlogstrauma, cultuurverschillen, etc.’

De potentiële gasthuishoudens die na een bijeenkomst overblijven worden vervolgens gescreend. Er is een lijst waar de huizen aan moeten voldoen en de mensen krijgen een huisbezoek om te verzekeren dat de opvang ook op de langere termijn haalbaar is.

Hierna vindt het matchmakingsproces plaats. Gasten en gasthuishoudens worden zorgvuldig aan elkaar gekoppeld aan de hand van uitgebreide vragenlijsten. Hierbij wordt gekeken naar zowel de gezinssamenstelling levensovertuiging, en levensgewoonten (bijv. dieet, rookgedrag en religie) en hobby's. Dit proces resulteert in een duurzame matchmaking. In het voorjaar van 2023 bieden zo'n negentig gasthuishoudens nog steeds opvang.

'Wij zijn gaan matchen op kernwaarden dus op levensovertuiging, visie, hobby's, etc. Uit de gedachte dat je dan een duurzame opvang en match creëert.'

Méér dan matchmaking

Na de matchmaking blijft NuTwente ondersteuning bieden aan de gasthuishoudens en de Oekraïense gasten. Dit omvat diverse aspecten, van het verstrekken van kleding en hulpgoederen bij de aankomst bij het gasthuishouden tot het opzetten van supportnetwerken, via bijvoorbeeld WhatsApp- en Telegram-groepen:

'Vanaf dag één is er een Whatsappgroep opgericht waar alle gasthuishoudens samenkwamen... Op die manier kon iedereen elkaar makkelijk informeren en konden wij zelf in de gaten houden of de informatiestroom die binnenkwam klopte... Wij hebben daarnaast ook voor alle Oekraïense ontheemden een groep opgericht op Telegram, want zij gebruiken geen WhatsApp. Dat vonden wij heel erg belangrijk in het begin. Informatie was erg belangrijk. Zekerheid, duidelijkheid, dat geeft veiligheid.'

Ook worden werkgroepen opgericht al naar gelang de behoeften. En zet de Stichting in op het bieden van taallessen, het vertalen van relevante informatie naar het Oekraïens en het geven van trainingen aan gasthuishoudens over

mentale ondersteuning. Binnen al deze activiteiten houdt NuTwente de zelfredzaamheid van de Oekraïense gasten hoog in het vaandel.

'Geef een man een vis en hij heeft een dag te eten, leer hem hoe te vissen en dat heeft hij z'n leven lang vis.' Dat is ook de visie van NuTwente.'

Het belang van samenwerking

Vanaf het begin heeft NuTwente zich hard gemaakt voor samenwerking met andere partijen. Op dit moment bestaat de samenwerking uit vrijwilligers, veertien Twentse gemeenten, Veiligheidsregio Twente, Impact, UWV, COA, Vluchtelingenwerk, voedsel- en kledingbanken, en kerken. Ook is het een zusterstichting van andere initiatieven in de regio gericht op hulp aan Oekraïne.

'We hebben alle losse initiatieven benaderd om te vragen of we samen konden voegen. We hebben alle initiatieven gevraagd: 'werk samen, zo doen we niks dubbel.' We hebben alles in overleg met de gemeente gedaan zodat we alles in lijn deden met wat de gemeente ook zou doen. Zo konden we voorsorteren op waar de gemeente nog vastliep door regels en waar wij meer ruimte hadden.'

Deze benadering – de nadruk op samenwerking - is nagenoeg overal met enthousiasme begroet. In het bijzonder heeft NuTwente een nauwe samenwerkingsband ontwikkeld met de gemeente Enschede. Daarin staan de adviserende, financiële en organisatorische ondersteuning centraal.

NuTwente werkt vanaf de allereerste plaatsing in maart 2022 ook nauw samen met de veiligheidsregio. Deze samenwerking draait voornamelijk om het delen van signalen, knelpunten en procedures. Zo vindt er overleg tussen NuTwente, gemeente, en/of de Veiligheidsregio plaats op het moment dat een Oekraïense

gast aangeeft de voorkeur te geven aan particuliere opvang. Omgekeerd kan er ook overleg plaatsvinden wanneer iemand aangeeft zich beter op zijn/haar plek te voelen in een Gemeentelijke Opvang.

‘Toen kwam de eerste bus aan. Wij zijn toen benaderd door NuTwente met de vraag: wat kunnen wij doen? Zij boden daarbij aan inderdaad om mee te helpen bij het plaatsen van een grote groep ontheemden die onze kant op kwamen. Dus dat is eigenlijk vrijwel vanaf het begin zo gegaan.’ (Veiligheidsregio Twente)

De coördinator van de Oekraïne opvang voor de veiligheidsregio Twente benadrukt dat de veiligheidsregio vooral een faciliterende rol vervult. Ze verstrekt onder andere relevante informatie, zoals wetswijzigingen en nieuwe regelingen, aan zowel de gemeentelijke als particuliere opvang.

‘Ik zou NuTwente zien als een 15e gemeente [met een eigen portefeuille] ... ik help hen door hen te faciliteren bij knelpunten of vraagstukken. Dit doe ik door hen te voorzien van informatie of hen te verbinden met het juiste loket, waarbij de reguliere lijnen in stand blijven.’ (Veiligheidsregio Twente)

De coördinator beschreef NuTwente als een vraagbaak die voor de veiligheidsregio een vergelijkbare rol heeft als een informatiecentrum binnen de gemeente. Volgens de coördinator zijn zowel het uitgebreide netwerk van NuTwente als de taalkundige expertise van onschatbare waarde voor praktische zaken, zoals het vertalen van documenten.

Opvangen doe je niet alleen

Het initiatief van particuliere opvang draagt bij aan de saamhorigheid binnen de lokale gemeenschap. Deze waardevolle bijdrage wordt erkend door zowel

NuTwente, de veiligheidsregio als gasthuishoudens. De levendige dynamiek binnen de WhatsApp-groep, opgezet om vragen van gasthuishoudens te beantwoorden, illustreert dit. Zodra iemand een vraag stelt, stromen er binnen enkele minuten talloze reacties en oplossingen binnen van andere gasthuishoudens.

Het persoonlijke contact en de deelname van individuen en de gemeenschap als geheel vormen de kern van het succes van de particuliere opvang in NuTwente, zoals een gasthuishouden benadrukt. Buren, vrienden, collega’s van gasthuishoudens en andere lokale inwoners bundelen hun krachten om een omgeving te creëren waarin nieuwkomers zich welkom en ondersteund voelen:

‘Opvangen doe je dus niet alleen, opvangen doe je met jouw community en dat is een soort van gemeenschapsgevoel.’ (Gasthuishouden)

Deze betrokkenheid strekt zich uit van praktische hulp tot emotionele ondersteuning en sociale activiteiten. Van bijvoorbeeld het lenen van huishoudelijke apparaten tot gezamenlijk koken en maaltijden delen.

‘Wat er toen gebeurde, was een cadeautje voor ons. Er waren namelijk zoveel mensen daarbij begaan. De overbuurman zegt: “heb je al een koelkast? Nee? Oké komt eraan”. Een uur later stond er een koelkast [voor de deur]. Een buurvrouw zegt: “heb je al een fiets? Nee? Oké, komt eraan.” Er kwamen mensen met pakketten. Er kwamen mensen met geld. Er kwamen mensen met allerlei initiatieven.’ (Gasthuishouden)

Hiermee overstijgt de particuliere opvang de grenzen van louter een individuele taak en wordt het een collectieve verantwoordelijkheid zoals het noaberschap beoogt.

3.3. Nunspeet: Kerkgemeenschap neemt initiatief, gemeente haakt aan

In Nunspeet bieden, direct na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, ruim vijftig particulieren onderdak, aandacht en steun aan ontheemde Oekraïners. Veelal gaat het om geloofsgenoten, waarmee de kerken uit deze Veluwe gemeente al langere tijd contacten onderhouden. Op het hoogtepunt van de opvang vinden 250 ontheemden een plek. De Nunspeetenaars zorgen voor een warm welkom, veelal vanuit een religieus motief. Welke rol speelden de kerken in dit particuliere initiatief ‘Nunspeet biedt Onderdak (NBO)’, hoe richten zij de opvang in en hoe werkten zij samen met andere betrokkenen, waaronder de gemeente? Erik de Weerd, coördinator van NBO en kerkelijk werker van de Gereformeerde gemeente, blikt terug.

Eind februari 2022, amper twee dagen na het begin van de oorlog, krijgt Erik De Weerd een opvallend bericht tijdens zijn terugreis vanuit Zuid-Afrika. Daar was hij vanwege hulpprojecten en kerkelijk vrijwilligerswerk. Het is een tekstbericht op zijn telefoon, gestuurd door zijn predikant: *‘dertig jongeren uit Zytomyr in Oekraïne, zijn nú onderweg naar ons in Nunspeet. Ze zijn Oekraïne ontvlucht met hun tien begeleiders. In een bus.’*

Weten wat nodig is

Na de eerste schrik zet De Weerd in enkele dagen een team op dat de opvang aan kan. Een structuur met commissies en vrijwilligers vergelijkbaar met die van zijn kerk; met afgebakende taken en rollen. Acht werkgroepen richten zich ieder op hoofdzaken: opvang, huisvesting, voorlichting, persoonlijke zorg, kleding en voedsel, vervoer, mentale hulp, pastorale zorg, en financiële steun.

Op een voorlichtingsbijeenkomst in de kerk werft de coördinator van Nunspeet biedt Onderdak (NBO) mensen bij de taken. Met regelmatige nieuwsbrieven en whatsappgroepen blijft iedereen op de hoogte. De Weerd: *‘De emotionele betrokkenheid was erg groot. Het aantal mensen dat wilde helpen maakte het belangrijkste verschil. Structuur zonder mensen is nog niks.’* Een tweede kerk sluit aan, evenals kerken uit de gemeenten uit Hulshorst en Elspeet. Het aanbod overstijgt de vraag. De bereidheid is overduidelijk. Dit is precies waar De Weerd in gelooft: praktisch omzien naar elkaar, in actie komen en hulpverleners zoals in het Bijbelverhaal van de barmhartige Samaritaan. Vanuit een opdracht. *‘Maar dan wel zonder elkaar in de weg te lopen. Met mensen die weten wat ze moeten doen.’*

De eerste bus met ontheemde jongeren arriveerde sneller dan verwacht, bij een hotel in het Veluwe dorp. De Weerd: *‘Dat was een indrukwekkend moment, dertig jongeren zonder hun natuurlijke ouders, stapten vermoeid de bus uit.’* Niemand weet op dat moment hoeveel bussen er nog gaan volgen.

Samenwerking en rolafbakening

De NBO zoekt voor specifieke taken als registratie, intakes, matching en veilig onderdak vakmensen onder de vrijwilligers. En dat blijkt niet eens zo ingewikkeld, het nieuws verspreidt zich snel, dankzij altijd goed gelezen nieuwsbrieven en berichten op Facebook. En het grote informele circuit dat de Veluwe gemeenschappen kenmerkt, doet de rest. Er sluiten experts aan: een accountant voor de correcte registratie en administratie, twee huisartsen die de intake van gasten én gasthuishouders voor hun rekening nemen en een psycholoog voor mentale hulpverlening.

Zodra de burgemeester van Nunspeet contact legt met De Weerd, staat de structuur als een huis. De NBO mag op waardering rekenen. Vanaf nu werken zij intensief samen. Ieder vanuit eigen kracht en eigen rol. NBO blijft zorgen voor de opvang en matching van onderdakgevers en ontheemden, terwijl de gemeente de registratie over zal nemen én – belangrijker nog -aan de slag gaat om gemeentelijk opvang te realiseren. De opvang bij particulieren moet een tijdelijk karakter houden. De gemeente stelt zich soepel op als het gaat om vergunningen voor particulieren voor opvang op eigen erf. De lijnen tussen NBO en het gemeentehuis zijn kort. Ingewikkelde overheidsregelingen mogen geen spelbreker worden. De Weerd komt vaak in het gemeentehuis en kent de routes en mensen. Niet alles loopt op rolletjes. Zo is er is af ten toe gedoe over het langzaam afkomen van leefgeldregelingen. Gedoe hoort erbij, weet men in Nunspeet. Samenwerking blijft het doel.

In het voorjaar en de zomer van 2022 telt NBO: vijftig gasthuishoudens. Alle Oekraïners ontvangen welkomspakketten, waarna zij gematched worden met de gasthuishoudens. De intake en de matching regelen de vrijwilligers. Bij elk gasthuishouden wordt de veiligheid en draagkracht besproken.

De gasthuishoudens helpen ‘hun nieuwe burens’ ook met allerlei praktische uitdagingen, boodschappen doen, het dorp leren kennen, vervoer, taalles. De kinderen hebben een school en schoolspullen nodig, een fiets, speelgoed. Ouders willen weten, waar ze welke boodschappen kunnen halen. De leden van de gasthuishoudens zoeken mee naar tijdelijke baantjes of andere activiteiten overdag. In de woonkernen van de gemeente Nunspeet zijn steunpunten door de gemeente georganiseerd waar informatie, advies en hulp kan worden verkregen. Voor ieder gastgezin is een vast contactpersoon binnen het steunpunt.

Tijdens de intakes drukt NBO de gasthuishoudens op het hart om niet alles zelf op te lossen, maar juist ook anderen uit hun sociale netwerk in te schakelen.

Verschillen in culturen en huisregels

Welke lessen en tips heeft De Weerd, terugkijkend? *‘Laat gasten vooral beschikken over een zelfstandige woning, met eigen keuken en huishouden. Want de verschillen in leefstijl en opvoeding kunnen botsen met die van het gasthuishouden.’* Zo’n verschil kan heel onschuldig zijn, schetst De Weerd: *‘Wie wist dat de Oekraïners vanaf de vroege ochtend tot ‘s avonds laat de keuken actief gebruiken? Welke gast weet dat je voortuintje in Nunspeet er net als op andere dorpen op de Veluwe er keurig bij moet liggen? Zo doet men dat hier nu eenmaal.’* Een misverstand en miscommunicatie liggen dan op de loer. *‘Zeker als je elkaars taal niet verstaat, is dat heel vervelend.’* De indruk van De Weerd is dat het merendeel er met elkaar uit komt. Veel gasthuishoudens verlengen hun opvang totdat de gemeentelijke opvang klaar is.

Gemeentelijke opvang klaar

In oktober verandert er het nodige. De gemeentelijke opvang is klaar. De gemeente vraagt de NBO om de coördinatie van die gemeentelijke opvang te doen. Oekraïense gasten mogen en kunnen vanaf dat moment een woning betrekken in één van de vakantieparken waar de gemeente opvangplekken heeft gerealiseerd. Grofweg gaat het om ruim dertig chalets in Nunspeet, vijf in Elspeet, vijftien in een ander park in Hulshorst. Veel Oekraïners maken er graag en snel gebruik van. Ongeveer dertig gasten blijven met volle instemming van hun gasthuishouden/gastadres liever waar ze al verblijven.

De rol van de voormalige gasthuishoudens verandert. Ze blijven inzetbaar bij NBO maar in een nieuwe rol: als buddy. Ieder woning heeft een eigen buddy.

Deze bezoekt de Oekraïners regelmatig, blijft een vast en vertrouwd gezicht, hoort wat speelt en wat nodig kan zijn. De buddy's kunnen – net als toen ze gasthuishouders waren - op hun beurt terecht bij NBO. Bij het steunpunt zijn twee vrijwilligers actief, die beschikbaar zijn voor alle vragen.

Whatsapp

De in- en uitstroom van ontheemden schommelt zo rond de tweehonderd. Een aantal mensen keert terug naar Oekraïne, een aantal herenigt zich in Nunspeet met het gezin. Niemand weet hoelang de oorlog zal duren en wat een langer verblijf betekent voor de gemeenschap op de Veluwe. Bij NBO zijn nu nog twee van de acht whatsappgroepen actief. De Weerd ziet in de Whatsappberichten de persoonlijke betrokkenheid van de buddy's. Zo staan ze hun voormalige gasten bijvoorbeeld bij in contacten met gemeentelijke instanties. De opvang wijzigt inmiddels van noodhulp naar structurele hulp. Daarom is het goed dat ook de Oekraïense gasten in zoals hij dat noemt 'de reguliere processen' gaan meedraaien, stelt De Weerd. Veel taken worden nu door de gemeente Nunspeet uitgevoerd. Het is volgens de NBO-coördinator goed dat zijn organisatie een aantal taken volledig aan de gemeente gaat overdragen. Anderzijds verandert er feitelijk niet veel omdat de persoonlijke betrokkenheid van de vele buddy's blijft. De Weerd: *'Maar de taken die NBO op dit moment uitvoert liggen zo dicht bij de gemeentelijke taak dat het praktischer is om deze taken volledig bij de gemeente onder te brengen.'*

De Weerd blikt terug op bijna twee jaar Oekraïense hulp. Een bijzondere periode, zegt hij, waarin velen binnen de burgerlijke en kerkelijke gemeente hebben geholpen om Oekraïners te ontvangen en een plaats te geven in deze Veluwe gemeente. Er zijn hechte vriendschappen ontstaan. Ongeacht de achtergrond van de Nunspeetenaars, al dan niet kerkelijk, zijn handen

ineengeslagen om deze groep te helpen. De Weerd: *'Dat verbindt en geeft een voorbeeld voor anderen. Het motief om te helpen maakt niet uit, de samenhang om te helpen verbond.'* De Weerd heeft het als een heel waardevolle periode ervaren. De uitdagingen waren niet altijd makkelijk. Maar uiteindelijk dienden de oplossingen zich aan.

3.4. Particuliere Opvang in Rotterdam: wat doet de gemeente?

Sinds de invasie van Rusland in Oekraïne hebben meer dan 600 Rotterdamse huishoudens uit eigen beweging circa 1400 Oekraïense gasten opgevangen. Ongeveer de helft van de Oekraïense ontheemden in Rotterdam verblijft daarmee bij Rotterdammers thuis: bij familie, vrienden of kennissen, maar ook bij mensen die zij voorheen niet kenden. De gemeente Rotterdam is aangenaam verrast dat zo veel mensen hun huis openstelden. De verwachting is in eerste instantie dat deze particuliere opvang een paar weken zal duren, maar inmiddels verblijven veel Oekraïners al een jaar á anderhalf jaar bij dezelfde gasthuishoudens⁸. De gemeente wil deze vorm van opvang faciliteren, maar niet óvernemen. Aan het begin van de zomer van 2023 heeft een gesprek plaatsgevonden met Petra Verheij, projectleider Particuliere Opvang van de gemeente Rotterdam, over hoe de gemeente dat aanpakt.

Problemen oplossen

Petra Verheij is sinds de start actief als projectleider Particuliere Opvang. In eerste instantie bestond veel van haar werk uit het signaleren: 'wat speelt er?' en het oplossen van problemen. Gasten en gasthuishoudens hebben aanvankelijk veel vragen over inschrijving in het Basisregistratie Personen (BRP), de toekenning van het leefgeld en het vinden van een huisarts en onderwijs voor de kinderen. Vragen van gasthuishoudens komen binnen via een speciaal mailadres, maar ook via het algemene nummer van de gemeente Rotterdam én

8 Gemeente Rotterdam (2022). [Warm Welkom. Magazine over de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam](#), december 2022 & [Vluchtelingen Oekraïne | Rotterdam.nl](#)

via de Vraagwijzer, een gratis loket waar inwoners laagdrempelig terecht kunnen voor advies en ondersteuning. De gemeente begint snel met het toesturen van informatie naar de gasthuishoudens en de gasten. Bijvoorbeeld een checklist voor het maken van onderlinge afspraken over huishoudelijke taken en privacy.

Oekraïens huis⁹

Oekraïense ontheemden in Rotterdam kunnen vanaf half maart 2022 terecht in het Oekraïens huis in Rotterdam-Zuid; een ontmoetingsplek beschikbaar gesteld door de gemeente. Hier kunnen alle ontheemden uit Oekraïne terecht met ondersteuningsvragen op het gebied van gezondheid, werk en ontmoeting. Er werken vrijwilligers en enkele professionals van de Rotterdamse welzijnsorganisatie WMO Radar. Het Oekraïens huis is een toegankelijke plek in de wijk waar bezoekers elkaar kunnen ontmoeten en waar mensen kunnen deelnemen aan verschillende activiteiten, zoals workshops en taalcursussen Nederlands en Engels. Daarnaast is ook de Vraagwijzer aanwezig in het Oekraïens huis. En ontheemden kunnen in het Oekraïens huis ook zelf bijeenkomsten houden.

Huisbezoeken

Hoewel veel gasthuishoudens de gemeente weten te vinden als zij vragen hebben, constateert de gemeente dat er ook gasthuishoudens zijn waarmee nog helemaal géén contact is. In de zomer en het najaar van 2022 leggen medewerkers van de gemeente Rotterdam daarom huisbezoeken af. Dit gebeurt door het Wijkteam Oekraïne. Dit is een *dedicated* wijkteam voor de ondersteuning van Oekraïense ontheemden, dat kort na de komst van de eerste ontheemden is opgezet.

9 Gemeente Rotterdam (2022). [Warm Welkom. Magazine over de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Rotterdam](#). December 2022.

Het Wijkteam Oekraïne is actief op de gemeentelijke opvanglocaties en heeft zo in korte tijd veel expertise en ervaring kunnen opdoen in het werken met deze doelgroep. Teamleden leggen laagdrempelige huisbezoeken af bij gasthuishoudens. Deze bezoeken zijn er op gericht om te informeren hoe het met gasten en gasthuishoudens gaat én om de gasthuishoudens te bedanken. De wijkteammedewerker belt aan bij een gasthuishouden, geeft hun een klein presentje en bedankt hen voor hun inzet. Daarna vraagt het Wijkteamlid hoe het gaat en/of het gasthuishouden of de gast iets nodig hebben.

Projectleider Petra Verheij, terugblikkend: *‘Gasthuishoudens waardeerden de belangstelling van de gemeente enorm. Vaak bleek bij een huisbezoek dat het goed ging, maar als er iets aan de hand was, kon het wijkteam direct adviseren of helpen. En wij hebben als gemeente zo veel meer zicht gekregen op de gasthuishoudens én de gasten.’*

Gastgezinnencafé¹⁰

Daarnaast begint de gemeente in het tweede kwartaal van 2022 met het organiseren van zogenaamde ‘gastgezinnencafés’. Dit zijn bijeenkomsten waar gasthuishoudens ervaringen kunnen uitwisselen én vragen kunnen stellen aan de gemeente. De bijeenkomsten vinden plaats in het Oekraïens huis en tot de dag van vandaag is er veel belangstelling.

Verheij: *‘We hebben twee weken geleden nog een gastgezinnencafé georganiseerd. Het thema was: “Wat betekent ‘opvang zolang dat nodig is?’ We*

hebben een onderzoek laten uitvoeren onder gasthuishoudens en gasten en veel gasthuishoudens blijken dóór te willen gaan met het opvangen van hun gasten, totdat het niet meer nodig is. We hebben gesproken over wat dat in de praktijk betekent. En wat je nodig hebt.’

De organisatoren krijgen meestal weinig aanmeldingen vooraf, zegt Verheij, *‘maar we weten inmiddels dat er veel belangstelling is om elkaar te ontmoeten en de laatste informatie te ontvangen. Er kwamen 45 leden van gasthuishoudens, waarvan ongeveer de helft bestond uit personen die nog niet eerder een gastgezinnencafé hadden bezocht. En uiteindelijk blijven mensen lang hangen bij de borrel, daar worden handige tips uitgewisseld, bijvoorbeeld over een tandarts die nieuwe cliënten aanneemt, of een plek waar taallessen worden aangeboden.’*

Van particuliere opvang naar gemeentelijke opvang

Zoals gezegd zijn er heel wat gasthuishoudens die ‘vanaf het eerste uur’ Oekraïense vluchtelingen opvangen. Nu de opvang langer duurt, manifesteren zich nieuwe kwesties. Gasten noch gasthuishoudens hebben er aanvankelijk rekening mee gehouden dat men zo lang samen zou wonen. Een gebrek aan privacy kan gasthuishoudens en gasten parten gaan spelen. Wat ook meespeelt is dat de faciliteiten in de *gemeentelijke* opvang nu beter zijn dan vorig jaar. Zo kan men inmiddels in de gemeentelijke opvang doorgaans zelf koken en is er meer gelegenheid om zich met het eigen gezin terug te trekken.

Sinds oktober 2022 zijn er meer dan 400 Oekraïense vluchtelingen vanuit de particuliere opvang naar de gemeentelijke opvang verhuisd. Verheij is trots op het proces dat is ingericht om deze verhuizingen in goede banen te leiden. Gasten én gasthuishoudens kunnen aangeven dat er problemen zijn en dat men het verblijf wil beëindigen. De gemeente kijkt eerst of problemen kunnen

10 Kool, T.A., Compagner, M., Gruijter, M. de, & Omelianuk, A. (2023). [Particuliere opvang Oekraïense ontheemden in Rotterdam](#). Onderzoeksrapport over de ervaringen van gasthuishoudens en Oekraïense gasten. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

worden opgelost. Als dat niet het geval is, dan wordt eerst gekeken of en in hoeverre de gasten geworteld zijn in Rotterdam. Gaan er bijvoorbeeld kinderen naar school, heeft men werk, of maakt men gebruik van zorg. Als dat het geval is, dan wordt men in gemeentelijke opvang in Rotterdam geplaatst. Verheij: *'We hebben procedures en regels, maar in de praktijk gaat het hier echt om maatwerk.'*

Hoe verder?

Ook de komende periode zullen Oekraïense vluchtelingen door particulieren worden opgevangen. Verheij: *'Een gasthuishouden dat een moeder met kinderen opvangt zei onlangs: 'We doen er gewoon nog een schooljaar bij, Dat is toch geweldig?'* Ook is er nog steeds sprake van een nieuwe instroom van Oekraïense ontheemden in de particuliere opvang, alhoewel in lagere aantallen dan in de eerste maanden van 2022.

De grootste knelpunten waar ze in Rotterdam op dit moment op stuiten, hebben betrekking op gasthuishoudens die familieleden of vrienden opvangen. *'Tegen je familie zeg je nooit nee en je wilt ook niet dat ze naar de gemeentelijke opvang gaan.'* Daarnaast zijn momenteel 65-plussers die bij particulieren worden opgevangen een aandachtsgroep voor de gemeente. Zij werken niet en voelen zich vaak eenzaam. De gemeente wijst de ouderen ook op de koffi ochtenden en er is een initiatief om samen te gaan zwemmen. Zo hebben ze toch wat contact. De gemeente zal de particuliere opvang in Rotterdam blijven ondersteunen en waar nodig de overstap naar gemeentelijke opvang faciliteren.

Tips en adviezen

Een belangrijk advies dat Verheij heeft voor andere gemeenten is: *'Bestempel gasthuishoudens als aparte doelgroep.'* Het is volgens haar logisch dat veel

aandacht uitgaat naar de Oekraïense vluchtelingen, maar gasthuishoudens die hen opvangen, hebben hun eigen vragen en behoeften. Het is belangrijk om hier goed op in te spelen. Als dat lukt, dan kunnen gasten en gasthuishoudens het vaak heel goed samen roeien. Verheij voegt toe: *'Blijf als gemeente wel weg van formaliseren van de particuliere opvang. Het is niet van jou, het is en blijft een particulier initiatief.'* Hier hoort een faciliterende opstelling van de gemeente bij.

Ook wordt benadrukt dat in Rotterdam het heel belangrijk is dat er een laagdrempelig inlooppunt is voor Oekraïense vluchtelingen. Oekraïense vluchtelingen die particulier worden opgevangen, hebben minder gemakkelijk toegang tot informatie over werk, zorg, onderwijs, etc. dan vluchtelingen die in de gemeentelijke opvang verblijven. In het Oekraïens Huis kan men deze informatie gemakkelijk krijgen en men kan er ook terecht met de eigen ondersteuningsvragen.

3.5. Kampen: Kerken nemen initiatief en werken daarna samen met gemeente

Vrijwel direct nadat de oorlog in Oekraïne losbarst en er veel inwoners naar West-Europa vluchten, komen ze in de gemeente Kampen in actie. Zo'n honderd vluchtelingen worden in de Overijsselse provinciestad opgevangen. Daarbij neemt de kerkelijke gemeenschap het initiatief en de regie. De gemeente Kampen haakt daarna aan en gaat de samenwerking aan met de kerken om de opvang in goede banen te leiden. Hoe gaat de opvang in Kampen en welke adviezen hebben betrokkenen voor andere gemeenten, op basis van hun eigen ervaringen? We spraken in het voorjaar van 2023 met stichting de Thuisgevers en de gemeente Kampen over deze en andere vragen.

Als Rusland Oekraïne binnenvalt en honderdduizenden inwoners het land uit vluchtten, slaan vrijwilligers in de gemeente Kampen de handen ineen. Ze besluiten om Oekraïners, waarmee zij al via sport langer contact hebben, te helpen. Uiteindelijk komen ruim 300 vluchtelingen naar de gemeente Kampen. Meer dan driekwart van de mensen wordt opgevangen door kerkelijke samenwerkingsinitiatieven (zie ook kader).

Al connecties in Oekraïne

Eén van de pionieren achter De Thuisgevers¹¹ heeft, voordat de oorlog in Oekraïne uitbreekt, reeds nauwe contacten opgebouwd in dat land. Dat maakt dat bij de start van de oorlog uitbrak al heel snel verzoeken tot opvang van vluchtelingen bij haar belanden. Stichting de Thuisgevers: *'Of wij, de oorlog was zo'n vier dagen aan de gang, een jeugdvereniging vanuit Oekraïne wilden opvangen. Al snel gingen we met een eerste bus richting Polen om jongeren op te halen. Daar is het eigenlijk mee begonnen, onze opvang.'*

Vervolgacties

Deze eerste actie brengt een keten aan vervolgacties op gang. In Kampen wordt op meer dan 30 kleine locaties door vrijwilligers opvang geboden aan gevluchte Oekraïners. Die huisvesting vindt aanvankelijk vooral plaats in locaties die verbonden zijn aan de kerkgemeenschap. Dat is bijvoorbeeld de leegstaande pastorie van de Katholieke kerk in IJsselmuiden (onderdeel van Kampen) en een zalencentrum. Later, als de gemeente zich als partij voegt bij het initiatief worden de mensen vooral in de gemeentelijke opvang gehuisvest (vanaf december 2022).

11 De Thuisgevers bieden kleinschalige huisvestingsplekken aan statushouders met een eigen keuken, sanitaire voorzieningen en voldoende privacy in bijvoorbeeld een sportkantine, leegstaande pastorie of buurthuis. Daarnaast koppelt de organisatie een buddy aan de statushouder. Deze vrijwilliger helpt statushouders wegwijs maken in de nieuwe woonplaats. De Thuisgevers is een initiatief van de gemeente Kampen en de Protestantse Kerk Nederland. Dankzij de financiering van het ministerie van Justitie en Veiligheid is de hulp aan (potentiële) Thuisgeef-initiatieven geheel kosteloos.

Samenwerking wordt intensiever

Er ontstaat later een steeds intensievere samenwerking tussen maatschappelijke initiatieven van kerken en vrijwilligers en de gemeente Kampen. Dat leidt er uiteindelijk toe dat de gemeente Kampen een overeenkomst sluit met de kerken waar Oekraïners worden opgevangen. Daarmee wordt er ook financiële ondersteuning geboden aan de maatschappelijke initiatieven. *‘Wij als overheid hadden deze huisvesting nooit zo goed kunnen regelen als de kerken en vrijwilligers nu hebben gedaan’*, zegt burgemeester Sander de Rouwe van Kampen.¹²

Een sociaal werker van WIJZ Welzijn Kampen blikt terug: *‘De gemeente werd, gezien de hoeveelheid vluchtelingen die naar Kampen kwam, best overvraagd rond allerlei praktische vragen. Het aanvragen van BSN-nummers, hoe regel je leefgeld, et cetera. WIJZ heeft toen bij de gemeente Kampen aangeklopt en aangegeven dat ze kunnen helpen ondersteunen. Wij hebben daarin ondersteund door thema-avonden te organiseren en ontmoetingsplekken te organiseren voor Oekraïense mensen, zodat ze elkaar konden zien. Daarna is de samenwerking met de gemeente op een natuurlijke manier intensiever geworden.’*

In november 2022 wordt een locatiemanager Oekraïne opvang bij de gemeente aangesteld. Dat is op een moment dat zo’n acht maanden daarvoor de kerken in die gemeente al tot actie zijn overgegaan om ontheemden in die gemeente op te vangen. *“De gemeente blikt terug: ‘De kerken hebben buitengewoon snel en adequaat geacteerd. De gemeente heeft eigenlijk de tweede viool gespeeld, in de zin dat ze heel snel tegen de kerken heeft gezegd: “jullie kunnen dat veel beter dan wij maar we willen jullie zo goed mogelijk faciliteren. In die zin is*

de vorm van samenwerking vrij snel tot stand gekomen en heeft de gemeente bijvoorbeeld geholpen door financiën te verlenen voor bepaalde opvanglocaties.’

WIJZ Welzijn Kampen is het met de gemeente eens. *‘De kerkgemeenschappen in Kampen zijn zo groot, ze hebben zo’n grote groep vrijwilligers. Ze waren daarom in staat de hulp heel snel en goed te coördineren.’* De sociaal werker had met zo’n veertig à vijftig gastgezinnen contact. Met name om te polsen wat er speelde in de gezinnen, welke hulpvragen er waren, ook richting gemeente. Achteraf gezien, zo constateert een sociaal werker, was het beter geweest om wat inniger en meer contact daarover met de coördinatoren van de kerken te hebben, die sterk *in the lead* waren bij het initiatief. En dat daarmee de driehoeksamenwerking: kerken, gemeente en welzijn aan kracht had gewonnen.

Gemeentelijke opvang, verbinding lokale gemeenschap

De opdracht van een locatiemanager is om het reilen en zeilen bij de gemeentelijke opvanglocatie (GOO, zie kader) soepel te laten verlopen. Bijvoorbeeld dat bewoners gefaciliteerd worden met huisvesting, maar ook dat ze naar een huisarts kunnen als kinderen naar school gaan. Dat mensen geholpen worden bij het vinden van werk en voor zover begeleid worden met openen van een bankrekening. De Thuisgevers: *‘Faciliteren in de meest brede zin van het woord dus. Mensen in staat stellen om hun draai te vinden. En wat ik nu nog wil is om ervoor te zorgen dat de integratie met de omgeving tot stand komt.’* En dat is nog best een puzzel. De GOO ligt weliswaar op een steenworp afstand van Grafhorst (onderdeel van Kampen) maar de locatie opereert eigenlijk heel zelfstandig.

Bij de particuliere opvang (zie kader) komt die verbinding met de lokale gemeenschap gemakkelijker tot stand, stellen de gemeente en Stichting De Thuisgevers. Daarbij spelen volgens hen de buddy’s een belangrijke rol. Buddy’s

12 [Het ontstaan van de Thuisgevers - de Thuisgevers](#)

ondersteunen en zijn een klankbord voor zowel de Oekraïense nieuwkomers als de opvanggezinnen. De Thuisgevers: *‘Er zijn voor deze buddy’s ook trainingen georganiseerd door de gemeente. Bijvoorbeeld over trauma en traumaverwerking.’* De gemeente vult aan dat rond psychosociale hulp het van belang is dat er korte lijntjes zijn met de hulpverleningsorganisaties. Die zijn daartoe immers geëquipeerd.

Advies en tips aan andere gemeenten

Wat adviseren jullie andere gemeenten bij de opvang van Oekraïners. Wat kunnen ze leren van Kampen? De gemeente wijst allereerst op de afspraken die zijn gemaakt tussen gemeente en de kerken. *‘Het is belangrijk om de afspraken die je met elkaar maakt vast te leggen in een overeenkomst waarin je van tevoren duidelijk uitspreekt wat de verwachtingen zijn en wat verantwoordelijkheden zijn er ook verplichtingen tegenover elkaar.’*

De gemeente roemt ook de kracht van de buddy’s en de rol van de kerken daarbij: *‘Wat ik sterk vind aan de samenwerking, is dat de kerk buddy ‘s heeft gekoppeld aan alle Oekraïense ontheemden. Dat betekent dat ze vanaf het moment dat deze mensen binnenkwamen in Kampen, onmiddellijk zijn opgevangen door mensen vanuit kerken. Oekraïense ontheemden hebben een heel direct en persoonlijk aanspreekpunt binnen deze kerken.’*

De locatiemanager stipt nog een verbeterpunt aan. En die heeft te maken met de duur van de opvang en de informatie die je daarover verstrekt. *‘Ik kan me voorstellen dat je de inwoners die in de particuliere opvang ontheemden opvangen beter zou kunnen informeren. Je zou hen beter kunnen voorbereiden op een langdurige aanwezigheid van ontheemden. De betrokkenen hebben dat vol enthousiasme gedaan. Sommigen misschien met de gedachte: “over*

zes weken is die oorlog voorbij.” Nou dat is niet gebeurd. We zijn vele maanden verder. Stel je daar maar eens op in. Dat is best ingewikkeld. Zeker als je met elkaar in huis woont en de badkamer en de keuken deelt.’

Achteraf gezien zou je de opvanggezinnen daar beter op kunnen voorbereiden, vindt de gemeente. Overigens ook met de opmerking dat niemand wist in het begin dat de oorlog lang zou gaan duren.’

Een directe tip aan andere gemeenten heeft De Thuisgevers niet meteen. Wel stelt deze: *‘Ik merk dat in onze gemeente veel meer saamhorigheid is gekomen.’*

De kracht van kleinschaligheid

De succesvolle aanpak in Kampen valt op. Op 1 juli 2022 bracht de landelijke PKN (Protestantse Kerk Nederland) een werkbezoek aan Kampen. Jurjen de Groot, directeur van de PKN-dienstenorganisatie was onder de indruk: *‘Wij geloven in de kracht van kleinschaligheid. Je biedt mensen een menswaardig bestaan als je hen bij naam kent en opneemt in de gemeenschap.’*¹³

13 [Het ontstaan van de Thuisgevers - de Thuisgevers](#)

Gemeentelijke opvang Oekraïners (GOO)

De gemeentelijke opvang Oekraïners is sinds februari 2023 volledig geopend. De gemeentelijke opvanglocatie bestaat uit 3 blokken van 12 woningen. Alle woningen hebben een sanitaire voorziening, een keuken, een woonkamer en 4 slaapkamers. In totaal kunnen hier maximaal 180 ontheemden opgevangen worden. De ontheemden blijven hier tijdelijk. De opvanglocatie is voor 1 jaar beschikbaar.

Bekostiging

De gemeente ontvangt een vergoeding van het Rijk voor de opvang van Oekraïners in een gemeentelijke opvang. Het kabinet bekostigt ook de (sociale) exploitatie van de opvang.

Publiek-private samenwerking (PPS)

Voor zover we weten is de manier waarop Oekraïners in de gemeente Kampen worden opgevangen uniek in Nederland. De kerken organiseerden namelijk ruim 30 kleine opvanglocaties. Ongeveer 240 Oekraïners verblijven hier. De kerken werken nauw samen met de lokale overheid. Mensen van de Dorpskerk, De Hoeksteen en de gemeente Kampen weten elkaar goed te vinden en vullen elkaar aan.

Particuliere opvang Oekraïners (POO)

Een aantal mensen in de gemeente Kampen vangt Oekraïners in eigen huis op. Dat gebeurt vanuit een warm hart. En alle hulp helpt. Toch gaat de voorkeur uit naar centrale opvanglocaties. Daar vinden mensen steun bij elkaar en zijn goede voorzieningen centraal te organiseren.

Bron: [website gemeente Kampen](#), geraadpleegd op 3 oktober 2023.

4 Lessen over samenwerking bij opvang door particulieren

In dit laatste hoofdstuk staan we stil bij de samenwerking rondom de opvang van Oekraïense ontheemden door particulieren. We trekken lessen over samenwerking tussen particulieren, maatschappelijke- en vrijwilligersorganisaties. We presenteren concrete tips voor (toekomstige) samenwerkingspartners bij het samenwerken rondom particuliere opvang van vluchtelingen in Nederland. Als de tips (ook) gericht zijn aan gemeenten, die een belangrijke faciliterende rol kunnen spelen, dan vermelden we dit expliciet.

Coördinatie van opvang door particulieren

De vijf initiatieven zijn op verschillende wijze tot stand gekomen. Bij **Thuisgevers gemeente Kampen** en **Nunspeet Biedt Onderdak** kwam het initiatief voor het organiseren van particuliere opvang voort uit de (samenwerkende) kerken. **Stichting Thuishulp Bronckhorst & Doetinchem** en **Stichting Noaberschap Ukraine-Twente (NuTwente)** zijn gestart op initiatief van bewoners, vanuit het idee dat particulieren en vrijwilligersorganisaties samen een rol kunnen spelen bij het verlichten van de nood rondom de acute opvang van Oekraïense ontheemden. De particuliere opvang in **Rotterdam** is niet georganiseerd;

particulieren hebben zonder tussenkomst van anderen hun huis opengesteld.¹⁴ Kortom, verschillende partijen kunnen het initiatief en/of de coördinatie van particuliere opvanginitiatieven op zich nemen.

- De opvang moet vaak snel en ad hoc tot stand worden gebracht. Maak direct een heldere taakverdeling, onder leiding van een coördinator die de spin in het web is. Sta stil bij de manier(en) waarop (onderling) informatie wordt gedeeld en wordt gecommuniceerd.
- Bouw voort op bestaande structuren en netwerken van bijvoorbeeld kerkelijke of vrijwilligersorganisaties. Kijk naar kansen om ook andere organisaties te betrekken die (al) een verbindend karakter hebben in de gemeente of regio, zoals bewonersgroepen.
- Werf vrijwilligers met specifieke kennis en vaardigheden die nodig zijn bij het organiseren van opvang, zoals personen die meertalig zijn. Van bijzondere meerwaarde kan zijn om vrijwilligers te werven die de taal spreken van de mensen die om opvang verlegen zitten. Ook het kennen van de cultuur kan daarbij een voordeel zijn.
- Leg bij besprekingen (met partners) vast wat is besproken, welke afspraken er zijn gemaakt en wie verantwoordelijk is voor de opvolging. Deel dit met alle samenwerkingspartners en kom hier in een volgend treffen op terug.
- Sta gezamenlijk en in overleg met de gemeente stil bij de vraag wat de inzet is van de opvang door particulieren: (eerste) noodopvang bieden totdat gemeentelijke opvang gereed is en/of opvang “zo lang het nodig is”? Dit geeft richting aan de wijze waarop de opvang kan worden ingericht én aan de gevraagde inzet van betrokkenen.

14 In een later stadium zijn in Rotterdam ook matches tot stand gekomen via RefugeehomeNL.

- Zoek samen met de gemeente naar oplossingen voor eventuele belemmeringen bij het realiseren van tijdelijke opvang door particulieren, bijvoorbeeld het tijdelijk vrijstellen van het aanvragen van een woonvergunning voor opvang in tijdelijke accommodaties.
- Verken samen met de gemeente welke verbindingen tot stand kunnen worden gebracht tussen vrijwillige inzet rondom de opvang door particulieren en het bestaande ondersteuningsaanbod in de gemeente/wijk.

Matching

Het ‘matchen’ van Oekraïense ontheemden met particulieren die hen willen opvangen, heeft in de verschillende initiatieven op diverse manieren vorm gekregen. Zoals gezegd zijn in de **Rotterdam** aanvankelijk ‘matches’ zonder tussenkomst van een organisatie tot stand gekomen en later door RefugeehomeNL gefaciliteerd. In de andere initiatieven is juist door vrijwilligers(organisaties) actief gematched. Alle betrokkenen bij de opvang door particulieren erkennen het belang van een zorgvuldige matching: met zowel de wensen en behoeften van Oekraïense ontheemden, als die van gasthuishoudens moet rekening worden gehouden. Er zijn voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd voor burgers die mogelijk Oekraïense ontheemden wilden opvangen. Bij **NuTwente** zijn daarnaast vragenlijsten ontwikkeld voor zowel ontheemden als gasthuishoudens, die niet alleen dienen om een beeld te schetsen van ‘vraag en aanbod’, maar ook om zicht te krijgen op kernwaarden die belangrijk zijn voor betrokkenen. Ook deed men huisbezoeken als onderdeel van deze procedure. Tijdens de huisbezoeken besprak men met de geïnteresseerde gasthuishoudens de praktische implicaties van het bieden van opvang in de eigen woning/woonomgeving.

- Organiseer een of meerdere voorlichtingsbijeenkomsten voor potentiële gasthuishoudens (en potentiële gasten) over (praktische) implicaties van particuliere opvang.
- Zorg ervoor dat vragen van geïnteresseerden tijdens en na een voorlichtingsbijeenkomst adequaat beantwoord kunnen worden.
- Organiseer (naar behoefte) huisbezoeken, waarin met potentiële gastgezinnen kan worden doorgesproken over de praktische implicaties van het bieden van opvang in de eigen woning/woonomgeving.
- Breng wensen en behoeften van zowel gasthuishoudens als ontheemden in kaart en gebruik deze informatie om matches te maken.
- Houd ook na de matching en plaatsing een vinger aan de pols: informeer geregeld hoe het gaat en of er nog vragen zijn.

Communicatie en ondersteuning gasthuishoudens en gasten

Heldere communicatie met en tussen betrokken samenwerkingspartners, gasthuishoudens én gasten is belangrijk. Verschillende initiatieven houden bijvoorbeeld via nieuwsbrieven in het Oekraïens en in het Nederlands betrokkenen op de hoogte van ontwikkelingen, bijvoorbeeld over regels rondom het leefgeld, maar ook over taalaanbod in de buurt. In enkele andere initiatieven zijn Whatsappgroepen voor gasthuishoudens en/of een telegram-groep voor gasten aangemaakt die ook worden gebruikt om elkáár vragen te stellen. Bij **NuTwente** zijn in de aanloopfase voorlichtingsavonden georganiseerd over thema’s waarmee gasthuishoudens te maken kunnen krijgen, zoals mentale problemen. En in **Rotterdam** zijn door de gemeente zogenaamde gastgezinnencafés georganiseerd: bijeenkomsten waarin gasthuishoudens hun vragen aan de gemeente kunnen stellen én met elkaar ervaringen en tips kunnen uitwisselen. Tot slot zijn in diverse initiatieven fysieke plekken ingericht waar Oekraïense ontheemden (die particulier worden opgevangen) elkaar kunnen

ontmoeten en terecht kunnen met hun vragen. En in verschillende initiatieven is in samenwerking met de gemeente in kaart gebracht naar welk bestaand ondersteuningsaanbod in de gemeente of wijk indien nodig kan worden doorverwezen.

- Houd betrokkenen (zowel samenwerkingspartners als gasthuishoudens/gasten) op de hoogte via *social media*/Whatsapp en/of nieuwsbrieven.
- Richt digitale communicatie(kanalen) zo in dat deze ook kunnen worden benut voor onderlinge steun en uitwisseling van ervaringen.
- Zorg dat vragen van gasthuishoudens en gasten vlot beantwoord kunnen worden, bijvoorbeeld door ‘Veel gestelde vragen en antwoorden’ via de website beschikbaar te maken, maar ook een contactpersoon te benoemen die persoonlijk met vragen kan worden benaderd.
- Houd bij gasthuishoudens/gasten een vinger aan de pols: gaat alles goed, zijn er vragen, is er hulp nodig? Zorg ervoor dat gasthuishoudens/gasten indien nodig ‘warm’ kunnen worden doorverwezen naar ondersteuningsaanbod in de gemeente/wijk. Maak (hiervoor) afspraken over gegevensuitwisseling en privacy.
- Organiseer (voorafgaand aan de matching en/of tussentijds) voorlichtings- of trainingsbijeenkomsten. Daarin kunnen onderwerpen aan de orde komen waar gasthuishoudens mee te maken (kunnen krijgen), zoals hoe om te gaan met trauma’s, maar ook praktische zaken zoals eetgewoonten en culturele verschillen. Benut hierbij ook de expertise van vrijwilligers. Deze bijeenkomsten kunnen ook worden benut voor het uitwisselen van ervaringen en onderlinge steun.
- Zorg voor een (informele) fysieke plek (bijvoorbeeld een ‘huiskamer’) waar Oekraïense ontheemden die worden opgevangen bij particulieren terecht kunnen voor ontmoeting en ondersteuning. De gemeente kan op/

via deze plek informatie en ondersteuning aanbieden aan ontheemden die particulier worden opgevangen.

Rol van gasthuishoudens

Gasthuishoudens vormen de ‘spil’ van de particuliere opvang. Hierboven lieten we al zien dat het belangrijk is om gasthuishoudens goed te informeren en naar behoefte te ondersteunen. In sommige initiatieven is ervoor gekozen om gasthuishoudens financieel tegemoet te komen (voor de extra kosten die zij maken voor bijvoorbeeld energieverbruik). Daar waar dit niet het geval is, worden financiële lasten voor gasthuishoudens benoemd als knelpunt. Tegelijkertijd lijkt het er op dat het ‘afhaken’ of beëindigen van de opvang om financiële redenen niet vaak voor is gekomen. In diverse initiatieven komt naar voren dat gasthuishoudens veel hulp en steun krijgen uit hun eigen sociale netwerk en dat dit bijdraagt aan het voorkómen van overbelasting.

Ervaringen van diverse initiatieven laten zien dat het uitspreken van waardering voor de inzet van gasthuishoudens, door professionals van gemeenten en het sociaal domein, heel belangrijk is. Dit kan bijvoorbeeld door het organiseren van een (dank)bijeenkomst, of door het aanbieden van een presentje. Gasthuishoudens voelen zich daardoor niet alleen gesteund, maar ook uitgenodigd om feedback te geven, of om zich (na afloop van de opvang) ook op een andere manier in te zetten. Zo zetten leden van voormalige gasthuishoudens van **Nunspeet Biedt Onderdak** en **Thuisgevers gemeente Kampen** zich in als buddy voor ontheemden die inmiddels door de gemeente worden opgevangen.

Een dilemma dat naar voren kwam is dat gasthuishoudens zich, vanwege hun grote betrokkenheid bij hun gasten, opstellen als belangenbehartiger,

bijvoorbeeld richting de gemeente. In de initiatieven is ervaring opgedaan met het benutten van deze betrokkenheid, bijvoorbeeld voor het verbeteren van de informatievoorziening richting gasten en gasthuishoudens.

- Houd met samenwerkingspartners een vinger aan de pols. Kijk daarbij of gasthuishoudens voldoende ondersteuning krijgen/ervaren en verken met de gemeente eventuele mogelijkheden om gasthuishoudens die langdurig opvang verlenen waar nodig financieel tegemoet te komen voor de extra kosten die zij maken.
- Adviseer gasthuishoudens om hun eigen (sociale) netwerk in te schakelen rondom de opvang van gasten. Zo komt niet 'alles' op het bordje van de gezinsleden. Breng gasthuishoudens waar nodig in contact met (vrijwilligers)organisaties die kunnen helpen.
- Spreek waardering uit voor de inzet van gasthuishoudens en bied gelegenheid om (samen) te reflecteren op ervaringen met het opvangen van gasten.
- Verken (als de opvang ten einde loopt) of gasthuishoudens betrokken willen blijven bij de ondersteuning van Oekraïense ontheemden in de gemeente, bijvoorbeeld als buddy voor ontheemden (in de gemeentelijke opvang).
- Benut de kennis en ervaring die gasthuishoudens hebben opgedaan bij het verbeteren van de informatievoorziening en het ondersteuningsaanbod.

Tijdelijkheid van de opvang:

Voor particulieren was het niet op voorhand duidelijk hoelang de opvang van Oekraïense ontheemden zou duren. In sommige initiatieven zijn er dan ook geen afspraken vooraf gemaakt over de duur van de opvang. Bij de initiatieven van **Thuisgevers gemeenten Kampen, Nunspeet Biedt Onderdak** en **Stichting**

Thuishulp Bronckhorst & Doetinchem zijn vanaf de start wel afspraken gemaakt met de gemeente over de overgang van gasten in gasthuishoudens naar gemeentelijke opvangplekken. Gasthuishoudens en gasten konden na een beperkte opvangperiode kiezen voor voortzetting of verhuizing naar de gemeentelijke opvang. Ongeacht de duur van de opvang in gasthuishoudens, is het van belang dat gezorgd wordt voor een soepele overgang naar andere opvang, als het verblijf in een gasthuishouden ten einde komt.

- Houd een vinger aan de pols bij gasthuishoudens en gasten die langer (dan gedacht) aan elkaar verbonden zijn. Na verloop van tijd ontstaan wellicht nieuwe vragen en ondersteuningsbehoeften.
- Bespreek met de gemeente welke mogelijkheden er zijn om een soepele overgang naar een volgend opvangplek te realiseren. Houd er rekening mee dat de gast inmiddels binding met de buurt of wijk heeft opgebouwd.

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Marjan de Gruijter, Tamara A Kool, Martin van de Lustgraaf, Bora Avrić, Rahaf Khakhi

Foto: Adobe Stock 12914113

Uitgave: Kennisplatform Inclusief Samenleven
Giessenplein 59-C
3522 KE Utrecht
T (030) 2300799
E info@kis.nl | www.kis.nl

De publicatie kan gedownload worden via de website van Kennisplatform Inclusief Samenleven: www.kis.nl.

ISBN 978-94-6409-267-7

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht, september 2023

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. De inhoud van deze publicaties is met grote zorg samengesteld. Desondanks is het Kennisplatform Inclusief Samenleven niet aansprakelijk voor de eventuele schade die ontstaat door het gebruik van deze informatie.

